

משה חיים פלח

בענין צילתה מרובה מחמתה

דרב יהושע פסול זכה"ג, ולא נתבאר בדברי הרמב"ן היאך מיישב רב הונא זריה דר"י סתירת מתני', וכע"ז תמהו האחרו' לשיטת ר"ת, אך בדברי הר"ן מצוהר דפשיטא ליה דאף לרב הונא זריה דר"י סגי בשוין מלמטה, ויעו"ש מש"כ צוה].

והנה בעיקר קושית ר"ת אמאי פסלינן שוין מלמעלה, לכאורה יש ליישב ע"פ המצוהר ברש"י במתניתין, דכל היכא דהחמה מרובה הרי מיעוט הכלל בטל ברוב חמה והוי כמי שאינו, ושוב לא מיקרי סכך, ומעתה יש לומר, דהיכא דשוין מלמעלה וחמתה מרובה מלמטה, אע"ג דמלך מחינת הסכך הוי פרוץ כעומד, אך כיון דאיכא רוב חמה והכל בטל ברוב, לא חשיב סכך כלל, ולהכי בעינן דיהיו עכ"פ שוין מלמטה, דליכא רוב חמה, ולפ"ז ניחא אף לרב הונא זריה דרב יהושע, דלענין דיני מחינות אזלינן בתר למעלה, וכיון דלמעלה רוב עומד מהני, ואף דלמטה הכל והחמה שוין שפיר דמי, דלענין למטה לא בעינן גדרי מחינות דניבעי לל מרובה, ובעינן רק דלא תהא החמה מרובה, דלא יתבטל הכלל ברוב.

אולם אף לרש"י יש לעיין, דהנה בעיקר שינויא דגמ' התם כזר עמדו האחרו' דלכאורה אכתי הנך תרי מתני' סתרי אהדדי, דהרי דרך החמה להתרחב הרבה (כלשון רש"י כז וכו' דחזינן) וא"כ אכתי משכחת לה דלמעלה צילתה מרובה ולמטה חמתה מרובה, ולמשמעות מתניתין דידן פסולה ולמשמעות מתניתין דפרק הישן כשירה, ויעוין באחרו' מש"כ צוה.

ולכאורה משמע, דבאמת זכה"ג מכשרינן, דכל דעומד מרובה מלמעלה כשרה ולא חיישינן צמה דחמתה מרובה מלמטה, והא דסתמה מתניתין דידן שחמתה מרובה מצילתה פסולה, אף דפעמים כשירה, היכא דלמעלה הסכך מרובה, משום דמתניתין דידן איירי מלמטה, היינו באדם דלא מצי למדוד אלא למטה ולא למעלה, ולהך גברא באמת כל כהאי גוונא פסולה מספק, דכיון דלא מצי למיקם על רוחב הסכך למעלה, ע"כ לא מכשרינן ליה אלא היכא דשוין מלמטה, דצוה ידוע דהסכך מרובה מלמעלה, אך כל דהחמה מרובה מלמטה, לעולם אית ליה למיחש דילמא ליכא סכך מרובה למעלה ופסולה, ומתניתין דפרק הישן מייירי למעלה, היינו בגברא דמצי לידע מידך הסכך למעלה, וצוה תנן דכל שצילתה מרובה

ושחמתה מרובה מלמטה פסולה, ולקמן (כז ב) שצילתה מרובה מחמתה כשרה וצגמ' (כז ב) כי הדדי פסולה והא תנן באידך פירקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כי הדדי כשרה לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כוונא מלעיל כאסתירא מלחתה, ושיטת רש"י ורוב הראשונים דמתניתין דידן מייירי מלמטה, דכל דמלמטה החמה והכל שוין בידוע דלמעלה הסכך מרובה על האויר וכשרה, ומתניתין דפרק הישן מייירי מלמעלה, דהיכא דהסכך והאויר שוין מלמעלה, בידוע שחמה מרובה מלמטה ופסולה.

והתוס' והראשונים הביאו תמיהת רבנו תם, דהא אנו קי"ל כרב פפא דפרוץ כעומד מותר, וא"כ אמאי פסלינן היכא דשוין מלמעלה, ואף דידן פרוץ כעומד איירי גבי מחינות, אך לקמן (טו א) גבי מחנה סכך כשר ומחנה סכך פסול מצוהר דאף גבי סכך שייכא פלוגתא דפרוץ כעומד [ומשום דלסכך נמי איכא דין מחינה (ואכמ"ל)] ומצינו צוה כמה דרכים.

והרמב"ן במלחמות (י ב מדפה"ר) תירץ וז"ל דכי אמרי' פרוץ כעומד מותר ה"מ דדופן שבת ובסכך פסול דכי היכי דאגמריה רחמנא למשה התם לא תפרוץ רובא ה"ג אגמריה בסוכה לא תסכך בפסול רובא הא כי הדדי תרוייהו מותרין אף על פי שהוא חשוב כפרוץ לענין הכשרה דסוכה מיהו אין פסולה רבה על הכשרה אבל באויר א"א לומר כן שכיון שאם הם שוין מלמעלה האויר רבה מלמטה הרי נפרץ רובה דסוכה בכל תלה לה רחמנא והרי אין זו עשויה לכל יומם מחורב שהרי חמה רבה עליה מלמטה ומצטלה מתורת סוכה ומש"ה בעינן שוין מלמטה והיינו דאמר רב פפא כי הדדי מלמעלה שפסולה והיינו טעמא משום דכוונא מלעיל כאסתירא מלחתה ואזדא רב פפא לטעמיה עכ"ל, ומצוהר דלענין סכך שיעור הפירנה נידונית כפי שיעור כניסת החמה, ולהכי כל דהחמה מרובה מלמטה הרי זה בכלל פרוץ מרובה על העומד.

והר"ן (סס) עמד דא"כ תיקשי לרב הונא זריה דרב יהושע דסבר דפרוץ כעומד אסור, דהיאך מכשרינן בשוין מלמטה, כיון דלענין חמה אזלינן בתר למטה [ובאמת לשון הרמב"ן 'ומשום הכי בעינן שוין מלמטה והיינו דאמר רב פפא כו' ואזדא רב פפא לטעמיה' משמע לכאורה דלרב הונא זריה

כעומד וכסתום, הרי ליכא פירצה כלל, ועצם הא דנכנסת החמה לסוכה אינו מגרע, והא הוי כחמתה מרובה מחמת דפנות.

ובמו"ב לסצרת רש"י דכל דהחמה מרובה למטה הרי מיעוט הלל בטל צרוב חמה, יש לומר דהיינו דוקא צשוין מלמעלה, דאין הפירצה חשיבא כסתומה, והוי חמה מחמת סכך, וצוה אמרי' דכל דהחמה מרובה הרי היא מצטלת את מיעוט הלל והוי כמי שאינו, אך היכא דאיכא עומד מרובה למעלה, כיון דמדדין רובו ככולו חשיב ככולו עומד, והוי כמסוכך כולו, שוב הך חמה נידונית כחמה הנכנסת דרך דפנות^א, דאינה מגרעת כלל צשם על הסוכה.

אך לכאורה יש לעיין, דאם איתא דסגי צמה דמדינא נידון הכל כסתום, אמאי לא מהני לצוד במחיצת הסכך, ופסלינן סוכה שחמתה מרובה מזילתה אף דאיכא קנה קנה צפחות מג' טפחים, והא צכה"ג מדין לצוד חשיב הכל כסתום.

ובפשוטו יש לומר, דהא דמהני לצוד במחיצות, אין הגדר דחשיב כולו כסתום ממש, אלא הוי כעין גדר דינא דפרוץ כעומד למאן דשרי, והיינו דפירצה פחותה מג' לא חשיבא פירצה [ומשום דאי אפשר לצקוע צהך פירצה] וממילא מהניא הך מחיצה לגדור ולהצדין צין המקומות, אך לא חשיבא הך פירצה כסתומה, ולהכי לענין סכך, דהחמה צוקעת דרך פירצה פחותה מג', לא מהני לצוד [אי כעין סצרת הרמב"ן ואי כסצרת רש"י].

אך אכתי יש לתמוה, דהא לקמן (כז א) תנן סוכה המדובללת ושזילתה מרובה מחמתה כשרה כו' מאי מדובללת כו' קנה עולה וקנה יורד כו' אמר אביי לא שנו אלא שאין צין זה לזה שלשה טפחים אצל יש צין זה לזה שלשה טפחים פסולה, אמר רבא אפילו יש צין זה לזה שלשה טפחים נמי לא אמרן אלא שאין צגגו טפח אצל יש צגגו טפח כשרה דאמרינן צבוט רמי, ופירש רש"י שם וז"ל קנה עולה וקנה יורד שלא השוה הסכך להשכיב הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ומתוך כך חמתה מרובה מזילתה, ואשמעינן מתניתין דאמרינן כל שאילו היו מסוככין צשוה היתה זילתה מרובה מחמתה כשרה עכ"ל,

מלמעלה כשירה [ויש ליישב צזה לשון רש"י (כז ב ד"ה כאן מלמעלה) ואכמ"ל]^ב.

אך לכאורה מסצרת הדברים צריכים ציאור, דכיון דאף צשוין מלמעלה היה ראוי להכשיר, למאי דקי"ל פרוץ כעומד מותר, ואעפ"כ כל דחמתה מרובה למטה פסלינן, אי משום סצרת הרמב"ן דשיעור הפירצה נידון כשיעור החמה למטה, ואי משום סצרת רש"י צמתני' דמיעוט הלל בטל צרוב החמה והוי כמי שאינו, לכאורה אף צגוונא דהסכך מרובה למעלה שייכי הך טעמי.

ונראה לדון צציאור הדברים, דהנה צחידושי הגרי"ז (צכורות יז ב) הביא צשם הגר"ח, דאף למאי דקי"ל דפרוץ כעומד מותר, מ"מ חלוק ציסודו דין עומד מרובה מדין פרוץ כעומד, דצעומד מרובה גדר הדין דחשיב כולו עומד, והוא מדינא דרובו ככולו, משא"כ צפרוץ כעומד, אך לרצ פפא דשרי מ"מ אין הגדר דחשיב ככולו עומד, אלא גדר הדין דסגי צמחצה עומד [דאף מחצה עומד גודר ומצדיל צין המקומות, ופירצת מחצה לא חשיבא פירצה לצטל הגדירה צין המקומות].

ומעתה נראה לדון, דכל סצרת הרמב"ן דע"י שהחמה מרובה למטה חשיב כפרוץ מרובה, היינו דוקא היכא דלמעלה הוי פרוץ כעומד, דלא חשיב הכל כעומד וכסתום, אלא דסגי צמחצה עומד לגדור, וצוה אמרינן דכיון דצהך פירצת מחצה נכנסת רוב חמה, שוב חשיבא הך פירצה כפירצת רוב, המפקעת את הגדירה צין המקומות, אולם היכא דאיכא עומד מרובה למעלה, הרי צוה נידון הכל כעומד מדינא דרובו ככולו, ויש לומר דצכה"ג אין החמה הנכנסת מגרעת כלל.

וביאור הדברים, דדוקא צפרוץ כעומד, דהפרוץ חשיב כפרוץ, והנידון אי חשיב כפירצת מחצה או כפירצת רוב, צוה אמרינן דאף דהפירצה עצמה אינה אלא מחצה, אך כיון דהך פירצה מאפשרת כניסת רוב חמה, הרי היא נידונית כפירצת רוב, משא"כ צרוב עומד, כיון דמדדין רובו ככולו חשיב הכל

^א מיהו מלשון התוס' רי"ד (כז ב) מצואר לכאורה דכל דהחמה מרובה למטה פסולה אף דלמעלה הסכך מרובה, וז"ל כשהיה חציו מסוכך וחציו אור שהחמה נכנסת שם ומתצבת צסוכה אין לומר שם פרוץ כעומד מותר שהרי חמתה מרובה מזילתה, וכל זמן שחמתה מרובה מזילתה אפי' אם היה כיון שלא נכנסה אלא מחור קטן היא פסולה שציון שחמתה מרובה מזילתה בטל ליה להאי סכך לגמרי כאלו אינו עכ"ל.

^ב דהא דחמה הצאה מחמת דפנות אינה מגרעת, לכאו' נראה דאין הגדר משום דסגי דשעה אחת ציום איכא כלל, צשעה דהחמה צראש כל אדם, דהא צימי חשרי אין החמה צראש כל אדם (צא"י) כמ"ש הריטב"א (וצא"י לעולם אינה צראש כל אדם ממש ואף צימי תמוז) וא"כ ליכא אפילו שעה אחת ציום דאין החמה נכנסת צאלכסון, וע"כ דלדין זילתה מרובה מחמתה לא צעינן דתהא הסוכה זילתה מרובה צפועל, וסגי דהסכך העליון מסכך צאופן דעציד כל מרובה, ומעתה יש לומר עוד, דאף צסכך העליון לא קפדינן דיעשה כל צמציאות, אלא גדר הדין הוי שיעור צגודל מחיצת הסכך, דצעינן סכך צשיעור דחזי למעצד כל מרובה, ולהכי כל היכא דמדינא חשיב כולו כסתום, וכגון צעומד מרובה דחשיב כולו כסתום מדינא דרובו ככולו, חשיב סכך דעציד כל מרובה, ואף דצפועל החמה נכנסת.

ולמשנ"ת הך דין לצוד הנאמר במחילה אין גדרו דחשיב כסתום, אלא דפירצה פחות מג' לא חשיבא פירצה.

ומעתה מצואר היטב, דצסכך קנים הסמוכים זה לזה בפחות מג' טפחים צגוונא דחמתה מרובה, לא מצינן לאכשורי מדין לצוד, דאי מדין לצוד דכל התורה כולה, דדיינינן להו כנתקרבו זה לזה, הרי הכא אף אם יתקרבו זה לזה אכתי תהא חמתה מרובה מזילתה, ואי מדין לצוד דמחירות, הרי נתבאר דלא משוי ליה כסתום [דאילו כן הוי מהני דומיא דעומד מרובה] אלא רק דלא חשיבא פירצה, וכה"ג דמי לפרוך כעומד דנתבאר דלא מהני לענין מחילה דסכך, דאחיא למנוע דקיעת החמה.

אולם היינו דוקא בלצוד דקנים הסמוכים זה לזה בפחות מג', אך בקנה עולה קנה יורד, הרי התם אילו היו הקנים סמוכים זה לזה, היתה זילתה מרובה, וא"כ בזה איכא אידך דין לצוד דכל התורה כולה, דחשבינן להו כסמוכים זה לזה, וכיון דאילו היו סמוכים זה לזה היתה זילתה מרובה, שפיר מהני, וכשם דמהני הלכתא דעומד מרובה דרובו ככולו לדונו ככל מרובה, וכן היכא דאמרינן חצוט רמי, גדר הדין דחשבינן להו כסמוכים זה לזה.

ויעוין בריטב"א (כבא) וז"ל דאמרינן חצוט רמי כו' יש מכשירין אפילו בחמתה מרובה מזילתה כיון שאילו נתחצטו הוי זילתה מרובה מחמתה, ואף על גב דמסכך בקנים או בשפודין שיש ריוח ביניהן כמותן אם לא סכך בנתיים פסולה ואפילו אין ביניהם שלושה טפחים דאמרינן לצוד לא מהני הכא לאכולי מיד חמה המרובה על הכל כדפרישנא לעיל, התם הוא שאין שם סכך ראוי לעשות כל כראוי אצל הכא שיש כאן סכך מרובה כו' עכ"ל.

ומצואר מדברי רש"י דמכשירין בקנה עולה קנה יורד אף צגוונא דעי"ז חמתה מרובה מזילתה, כל דאיכא לצוד או חצוט רמי ויעו"ש בתוס', והתוס' רי"ד שם פליג וז"ל ואינו נראה לי להכשיר אף על פי שחמתה מרובה מזילתה דאם חמתה מרובה בטל ליה סכך לגמרי ואינו מועיל כלום אלא כגון שזילתה מרובה מחמתה וצא לומר לך דמנטרפין הקנים ולא אמרי' סלק את העליונים כאלו אינן, ודוקא בתוך שלשה אצל אם יש בין זה לזה שלשה ואין צגגן טפח לא אמרי' חצוט רמי ולא מנטרפי וכאלו אינן דמי ואין כאן סכך ואף על פי שזילתה מרובה מחמתה פסולה עכ"ל, ויעוין עוד בריטב"א ובר"ן שם.

אך בשיטת רש"י חזינן לכאורה, דאף היכא דחמתה מרובה מזילתה, מהני דין לצוד לדונה כזילתה מרובה מחמתה, ושזב ז"ב אמאי בסיכך בקנים סמוכים זה לזה בפחות מג' טפחים לא מכשירין מדין לצוד.

ונראה דהנה לקמן (יח א) פליגי רב אחא ורבינא האם יש לצוד באמצע (בסכך) דרב אחא סבר דאין לצוד באמצע אלא מן הגד דדופן, דדין לצוד הוי מהלכות מחיצין ונאמר דוקא דדופן דהויא מחיצה ולא בסכך (ולכא"ו משמע דס"ל דהסכך ל"ה מחיצה) ותמהו האחרו' דהא בכל התורה כולה איכא דין לצוד ואף שלא במחירות כלל (ע' שבת ה א, זא א ובכ"ד).

וביארזו האחרו' [יעוין צמג"א (סי' תקצ סק"ט וסי' תרלז סק"ה) וצעמק צרכה (סוכה סי' י"ח) ועוד] דתרי דיני לצוד איכא, האחד דחשבינן לצ' הדברים כסמוכים זה לזה, והך דין לצוד איתיה בכל התורה כולה, אך במחירות לא סגי בדין זה, דהרי אף אם נדון דנתקרבו ב' חלקי המחיצה זה לזה, אכתי לא נשלם שיעור המחיצה, ובדין מחירות נתחדש דין לצוד נוסף דמהני למחיצה, ויעו"ש צעמק צרכה דעיקר הדבר מצואר בדברי הראשונים בשבת צסוגיא דכוורת (ה א).